

ELANUL

Nr. 226
DECEMBRIE
2020

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

Gargantuavis, dinozaurul ce s-a vrut a fi pasăre...

Prof. Dr. Vlad CODREA, Drd. Marian BORDEIANU, Univ. Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Dr. Alexandru SOLOMON, Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș,
Univ. Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

Văzduhul și țările sale... Un mediu atractiv, pe care puține organisme l-au cucerit. Dintre vertebrate, putem aminti o serie de mamifere între care chiropterele sunt de notorietate, poate și din cauza unor scrieri și filme de gust îndoielnic dar foarte profitabile, cu reverberații în turismul transilvănean. Mai puțini sunt însă cei care știu că reprezintă un grup cu un succes evolutiv remarcabil, care s-a configurat încă de la începuturile Cenozoicului (Terțiarului), în Paleogen (Eocen Inferior: Ypresian), prin specia *Onychonycteris finneyi* ce are remarcabila vârstă de 52,5 milioane ani. Însă adaptările la zbor erau deja atât de avansate, încât strămoșii primordiali ar trebui căutați în depozite geologice din Paleocen, nu foarte departe de celebra limită Cretacic/Cenozoic (K/T'), la foarte scurtă vreme după dispariția dinozaurilor și altor reptile mezozoice (Black, 2020).

Însă dacă privim mai înapoi spre vechime, sunt de amintit înainte de orice reptilele zburătoare, pterozaurii. Acest grup de reptile a dominat mediul aerian mezozoic, în vremurile în care păsările se găseau în număr mult mai mic.

- continuare în pagina 2 -

Palatul din Knossos, simbol al civilizației minoice, locul labirintului ridicat de Daedalus și fiul său Icar (foto V. Codrea)

Inaugurarea Casei Dej, un semn de normalitate și respect pentru trecut

dr. Liviu ȚĂRANU

Marti, 22 septembrie 2020, ora 11,30, într-o zi superbă de toamnă, aproape firesc (ochiului nu poate să-i scape totuși prezența măștii pe chipurile oamenilor) a fost inaugurată de către autoritățile locale, în frunte cu dl. primar Dumitru Boroș, și deschisă pentru public ceea ce bărlădenii au numit, simplu și direct, „Casa Dej”.

Cu o mică întârziere, drumul de la București la Bârlad dovedindu-se puțin mai lung decât estimasem, am participat la eveniment cu mulțumirea celui care vede concretizat, într-un final, îndemnul permanent de a ne respecta trecutul și de a nu-i distruge vestigiile.

- continuare în pagina 18 -

Casa Dej - Centru de informare și documentare privind regimurile totalitare din România

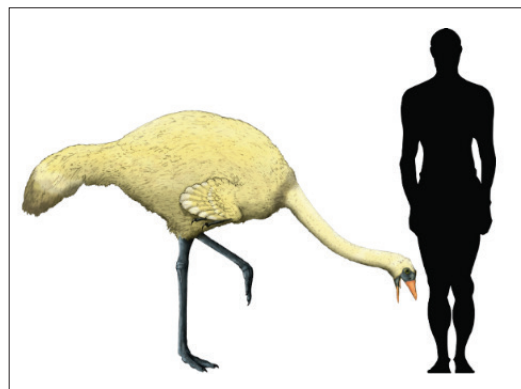
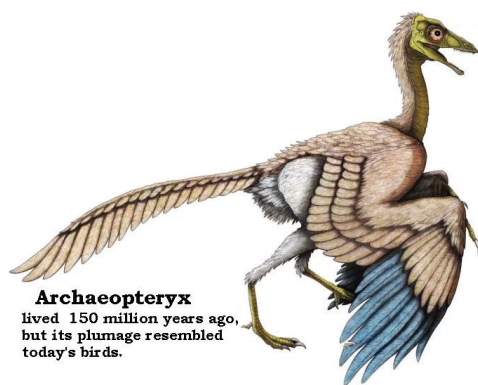
Gargantuavis, dinozaurul ce s-a vrut a fi pasăre...

- urmare din pagina 1 -

Nu insistăm asupra altor detalii, nici asupra faptului că pterozaurii sunt documentați și în Cretacicul din România, fiindcă acest subiect a fost recent expus în paginile revistei (pentru detalii, a se vedea Venczel et al., Elanul, 221, iulie 2020).

În era în care viețuim, Cenozoicul văzduhul este însă dominat de păsări. Păsările și originile lor au suscitât întotdeauna un interes aparte nu doar printre paleontologi, ci și în rândurile publicului larg. Un argument pentru un atare interes poate fi aflat nu atât în biologia sistematică, cât în fascinația oamenilor pentru zbor și libertatea asociată („liber ca pasărea cerului...”). De aici și dorința, consemnată pe toate meridianele și în vremuri diverse, de a imita păsările. Aici ar putea fi deschisă o întregă discuție, cu jaloane

care pornesc din zorii umanității, când anumiți șamani se identificau cu oameni-păsări. Astfel de reprezentări aflăm în mai bine cunoscuta mitologie egipteană (ex. Ra, Thoth, Horus), iar apoi în cea mai familiară nouă, cea greacă, în care zeul morții Thanatos, dar și cel al somnului Hypnos au fost înfățișați ca înaripați, iar acvila era pasărea favorită a lui Zeus. Pegas (unul dintre cei doi fii a lui Poseidon și al gorgonei Medusa) – calul înaripat, reprezintă un alt exemplu. Mitologia greacă ne oferă și un altfel de exemplu, cel al lui Icar și al părintelui său, Daedalus. Meșter desăvârșit, Daedalus a conceput și zidit celebrul labirint al regelui Minos de la Knossos, în care a fost închis Minotaurul. Mai puțin iscusit pare a fi fost însă în materie de intrigi, devenind complicele reginei Pasiphae. Închis alături

Archaeopteryx lithographica: stânga – schelet în conexiune din calcar litografic (Muzeul Solnhofen; foto Dr. Márton Venczel); dreapta – reconstituire a păsării (după <https://www.ancientpages.com/2018/01/29/oldest-recently-discovered-fossil-of-bird-archaeopteryx-that-lived-150-million-years-ago/>).

„Pasărea” *Gargantuavis* comparată cu un om de 1,8 metri. Imagine: <https://dinopedia.fandom.com/wiki/Gargantuavis>.

Vlad Codrea examinând calcarele litografice jurasic superioare din Bavaria. Vreo pasăre străveche? Nu a fost să fie găsită, și oricum ar fi revenit patrimoniului german... (foto Dr. Márton Venczel).

Prof. Dr. Vlad Codrea în una din numeroasele practici efectuate la Nălaț-Vad explicându-le studenților... „tainele Pământului”!

de fiul său Icar în labirintul pe care ei înșiși îl zidiseră, au încercat să evadeze meșteșugind aripi care să îi ajute a părăsi captivitatea prin zbor, ceea ce s-ar fi și petrecut. Însă în dorința sa de a se apropia de Soare, ceara care menținea penele aripilor lui Icar s-a topit iar el a sfârșit în tumultul Mării Cretei. Rămâne însă un morfotip al aspirației de a atinge înălțimile celeste prohibite, victima propriei heliofilii. Oameni-pasăre sunt cunoscuți și din mitologiile central și sud-americeane, un exemplu fiind omul-pasăre maya de la Palenque.

Dar să nu mergem atât de departe pe alte meridiane, să căutăm exemple mai aproape de meleagurile noastre. Mitul Meșterului Manole și al calfelor și zidarilor săi este emblematic. Încercarea de a se salva, de a evita destinul nefast a eșuat, aripile ușoare de șindrilă nefiind de niciun folos pentru a scăpa în viață de pe acoperișul mănăstirii Curtea de Argeș, după ce ctitorul le sortise pieirea pentru a pieri o dată cu ei și măiestria meșteșugului, astfel încât o altă mai frumoasă zidire, să nu mai poată fi vreodată ridicată. Așa spune legenda, însă istoria pare să fi fost ceva mai complexă... Ca o anecdotică amară asociată, ne întrebăm: câte sacrificii precum cel al Anei din baladă ar fi necesare pentru a se ajunge la o fericită finalizare a autostrăzilor ce nu se mai isprăvesc din construcție (precum cea a Moldovei) ?!

Sistematica păsărilor a fost multă vreme un subiect vag conturat, mai degrabă cu mai multe necunoscute decât certitudini. Elementul fundamental și dovada originii reptiliene l-a constituit vreme de decenii descoperirea din Jurasicul Superior („Malm”) de la Solnhofen (Germania) a păsării *Archaeopteryx lithographica*. Ea a alimentat coșmarurile liceenilor ce trebuiau a buchisi pentru a diferenția caracterele aviene de cele reptiliene. În ultimele decenii, un alt candidat pentru recordul de vechime este *Confuciusornis* (aproximativ aceeași vârstă, dar din China). Genul problematic *Protoavis*, din Triasul Superior al SUA, pare să fie de fapt un dinozaur sau un alt reprezentant al diapsidelor, iar scheletul reconstituit din oase izolate să fie de fapt o mixtură a mai multor indivizi sistematic diferiți. În orice caz, clarificări și date adiționale privitoare la vechile păsări vor putea deveni disponibile doar după ce colectările de noi fosile vor avea rezultate mai generoase. Un impediment constă în fragilitatea oaselor și în consecință posibilitățile limitate de fosilizare. Pentru bune fosilizări sunt necesare sedimente fine, precum cele din calcarele litografice de la Solnhofen, ori chiar condiții excepționale, precum cele ale păstrării unor elemente anatomice în chihlimbar (ambră). În România se cunosc fosilizări de excepție în disodilele oligocene din aria județului Neamț. Așa cum am subliniat însă, acolo este vorba despre excepție, nicidecum despre regulă.

În Cretacicul terminal, păsările evoluaseră considerabil, însă multe dintre ele păstrau caractere

arhaice, precum prezența dinților. Din România, de la acest nivel se cunosc de pildă enantiornithele, care în Transilvania au lăsat aglomerări de coji de ouă (așa numitele *coquina*) în amestec cu elemente scheletice (Smith et al., 2002; Wang et al., 2011).

Pe fondul acestui interes pentru Cretacicul terminal (cca. 73-71 milioane ani), în vestul Europei, în Franța, a fost semnalată cu ani în urmă (1998), o „pasăre” de talie mare (estimată la 140 kg, așadar de talia unui struț și în consecință, fără abilități de zbor), care a primit un nume emblematic pentru un uriaș: a fost botezată pornind de la numele personajului din scrierile lui Fr. Rabelais, Gargantua – așadar *Gargantuavis philoinos* (denumirea speciei semnifică...’iubitore de vin’, pornind de la localizarea sitului într-o regiune viticolă, iar noi știm că Franța nu este deloc lipsită nici de vii, nici de produsele derivate din acele locuri!). Ca și elemente definitorii pentru atribuirea aviană, au fost luate în analiză anatomia bazinului și femurului, fiindcă craniul – care ar putea face definitiv lumină în ceea ce privește sistematica, rămâne necunoscut, deocamdată.

Gloria descoperirii și a păsării nu s-a lăsat mult așteptată, iar succesul a fost inclusiv unul de marketing: este în vânzare un vin din Occitania (Pays d’Occ), numit desigur...*Gargantuavis*!

Recent însă (2020), o echipă de cercetători din Germania, România și Belgia a semnalat într-un articol publicat în prestigioasa revistă *Cretaceous Research*, prezența în Cretacicul terminal din așa numita „Insulă Hațeg” (Transilvania, România) a unei forme extrem de similare genului *Gargantuavis*, semnalat până acum precum s-a arătat, doar din Europa Occidentală, acea „pasăre” de mari dimensiuni, dar fără capacitatea de a zbura.

Echipa formată din Dr. Gerald Mayr de la Institutul de Cercetare Senckenberg și Muzeul de Istorie Naturală din Frankfurt, Prof. Dr. Vlad Codrea, Drd. Marian Bordeianu de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Dr. Alexandru Solomon de la Muzeul Județean Mureș (afiliat și la UBB Cluj-Napoca) și Dr. Thierry Smith de la Institutul Regal Belgian de Științele Naturii din Bruxelles, a arătat că enigmatică *Gargantuavis* nu reprezintă o pasăre din grupul ornithurine și de asemenea, că nu este un reprezentant endemic caracteristic unei anumite zone insulare.

La sfârșitul Cretacicului, cu aproximativ 70 de milioane de ani în urmă, Europa era în cea mai mare parte acoperită de apele Oceanului Tethys, iar zonele de uscat din actuala Transilvanie făceau parte dintr-un arhipelag al acestui ocean, în care așa-numita „Insulă Hațeg” era parte componentă, cu o suprafață estimată la cca. 80.000 km². Este cunoscută la nivel mondial în principal datorită dinozaurilor ”pitici” descriși pentru prima dată de baronul Francisc Nopcsa, la sfârșitul secolului 19.

UBB V649 – fragment de pelvis (bazin)

Până la descoperirea din țara noastră, se considera că *Gargantuavis* este o „pasăre” ce și-a pierdut capacitatea de a zbura din cauza izolării într-un mediu insular. Mărimea acesteia (a se vedea imaginea) era comparabilă cu cea a unui struț actual. Totul, până la descoperirea unei noi fosile în zona Hațegului. Ea a fost colectată în localitatea fosiliferă Nălaț-Vad (în apropiere de Hațeg, Județul Hunedoara, a se vedea imaginea) descoperită de paleontologi clujeni, unde apar la suprafață depozite continentale de origine fluvială cretacic superioare (aproximativ 70 milioane ani). Noua descoperire semnifică prima semnalare a acestui animal în afara Franței și Spaniei. Este de asemenea și cel mai complet pelvis (a se vedea imaginea) cunoscut până la ora actuală.

Mai mult, noua descoperire atestă faptul că dacă *Gargantuavis* derivă dintr-un strămoș zburător, acest animal și-a pierdut capacitățile de zbor înainte de formarea Arhipelagului European din Oceanul Tethys. Acest fapt ne-a determinat să considerăm că *Gargantuavis* a avut un strămoș cu rădăcini vechi de aproximativ 100 de milioane de ani în urmă, ajungând relativ târziu în Transilvania.

Autorii au atribuit fosila la Theropoda *incertae sedis*, Gargantuaviidae, Gen. et sp. indet. (cf. *Elopteryx nopcsai*), apreciind pe baza unor caractere anatomice, că *Gargantuavis* nu era o „pasăre” gigantică, ci mai degrabă un dinozaur carnivor. De asemenea, trebuie luat în considerare faptul că *Gargantuavis*, *Elopteryx* și *Balaur* (toți, semnalăți din România) pot să aparțină unuia și aceluiași grup de dinozauri. În acest caz,

familia Elopterygidae ar avea prioritate sistematică față de Gargantuaviidae.

Această descoperire aduce mai multă lumină asupra vieții terestre din Transilvania străveche și completează istoria geologică a „Insulei Hațeg”, care mai are multe aspecte de dezvăluit... În paleontologie, fiecare descoperire, adaugă o cărămidă până atunci lipsă în zidul cunoașterii! Piesa descoperită este păstrată în colecția Muzeului de Paleontologie-Stratigrafie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, unde poate fi văzută de publicul larg. Dacă iubiți trecutul Pământului, veniți să o admirați!

Pentru a ști mai mult:

- Black R., 2020. Why Bats Are One of Evolution's Greatest Puzzles. Paleontologists seek the ancestors that could explain how bats became the only flying mammals. Smithsonian Magazine, <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/bats-evolution-history-180974610/>
- Buffetaut, E., Le Loeuff, J., Mechin, P., Mechin-Salessy, A., 1995. A large French Cretaceous bird. *Nature* 377: 110.
- Buffetaut E., Le Loeuff J., 1998. Un oiseau géant au Crétacé. *Pour la Science*, 246: p. 38.
- Buffetaut, E., Le Loeuff, J., 1998. A new giant ground bird from the Upper Cretaceous of Southern France. *Journal of the Geological Society, London* 155, 1–4.
- Buffetaut, E.; Angst, D., 2016. „The giant flightless bird *Gargantuavis philoinos* from the Late Cretaceous of southwestern Europe: a review”. In Khosla, A.; Lucas, S.G. (eds.). *Cretaceous Period: Biotic Diversity and Biogeography*. Albuquerque: New Mexico Museum of Natural History and Science Bulletin 71: 45–50.
- Buffetaut, E.; Angst, D. (2016). „Pelvic elements of the giant bird *Gargantuavis* from the Upper Cretaceous of Cruzy (southern France), with remarks on pneumatisation”. *Cretaceous Research*. 66 (66): 171–176. doi:10.1016/j.cretres.2016.06.010.
- Mayr, G.; Codrea, V.; Solomon, A.; Bordeianu, M.; Smith, T. (2020 a). A well-preserved pelvis from the Maastrichtian of Romania suggests that the enigmatic *Gargantuavis* is neither an ornithurine bird nor an insular endemic. *Cretaceous Research*. 106: 104271. doi:10.1016/j.cretres.2019.104271.
- Mayr, G., Codrea, V., Solomon, A., Bordeianu, M., Smith, T., 2020b. Reply to comments on „A well-preserved pelvis from the Maastrichtian of Romania suggests that the enigmatic *Gargantuavis* is neither an ornithurine bird nor an insular endemic”. *Cretaceous Research* 112: 104465. doi.org/10.1016/j.cretres.2020.104465.
- Smith T., Codrea A. V., Săsăran E., Van Itterbeek J., Bultynck P., Csiki Z., Dica P., Fărcaș C., Folie A., Garcia G., Godefroit P., 2002: A new exceptional vertebrate site from the Late Cretaceous of the Hațeg Basin (Romania). *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Special issue* 1: 321-330, Cluj-Napoca.
- Wang X-a, Dyke, G.J., Codrea V., Godefroit P., Smith T., 2011. A euenantiornithine bird from the Late Cretaceous Hațeg Basin of Romania. *Acta Palaeontologica Polonica*, 56 (4): 853-857.

*Izvor de apă vie***Tradiții de sărbătorile de iarnă**

Dan HORGAN

Odată cu evoluția tehnicii și scurtarea distanțelor cu ajutorul calculatorului și al internetului oamenii treptat au început să-și piardă interesul față de producțiile și tradițiile populare în favoarea dezvoltării industrializării și implicit a consumerismului¹. Această pierdere este imensă pentru poporul nostru deoarece ascunde cu bună știință rădăcinile noastre strămoșești în favoarea unor simulacre de tradiții importate sau inventate de alte culturi.

Omul este unica ființă capabilă de a crea simboluri și semnificații deoarece doar el a putut să facă o diferențiere dintre materia consumabilă, îmbrăcăminte, hrană, locuință, de materia neconsumabilă: sunete, figuri, gesturi, unelte. El este capabil să convertească orice obiect din natură într-un semn și de a atribui naturii o semnificație magico-culturală. Majoritatea obiectelor și animalelor din întreg arealul de locuit se constituie toate într-un vast cod de semne.²

Sărbătorile se raportează cu timpul tăiat în secvențe recurente în fiecare an. Momentul sărbătorilor pe baza triplului sistem de opoziții: trecut, prezent și viitor

reprezintă un moment de meditație pentru a analiza ceea ce știm din ce s-a petrecut și ce putem să prevedem din ceea ce o să fie în viitor. De asemeni este momentul în care ceea ce este opus: trecutul și viitorul, vechiul și noul, cunoscutul și necunoscutul se caută să fie cumva împăcate și să putem să trecem peste acest prag în care vechiul lasă loc apariției noului după petrecerea celor 365 de zile.³

Colindatul în seara de Crăciun și Anul Nou este o datină adânc întipărită în memoria colectivă a întregii Europe⁴ și sărbătorită deopotrivă indiferent de religie. Sărbătorit pe 25 decembrie pe rit nou, 7 ianuarie pe rit vechi, Crăciunul este una din principalele sărbători ale creștinătății care are și un important strat precreștin.

Sărbătoarea Nașterii Domnului a căpătat o popularitate deosebită din Evul Mediu dezvoltat, odată cu răspândirea creștinismului în toată Europa. Asupra istoriei sărbătorii sunt cunoscute câteva explicații ale termenului „Crăciun”. Dintre toate mai convingătoare pare a fi cea care vine din străvechea moldovenească „creare”, ce înseamnă „naștere”⁵ dar și moștenirea romană *Sol Invictus*, adică serbarea de către romani a solstițiului de iarnă, prin micșorarea nopții și creșterea zilei, aceasta fiind ziua cea mai scurtă din an.⁶ Pentru a „prelungi” și a păstra cât mai mult lumina zilei, oamenii făceau un rug din bușteni pentru a lumina și păstrând în permanență focul aprins în vatră.⁷ În zilele noastre, acest obicei a fost redus la imaginea mămăligii, căreia îi sunt atribuite conotații magice datorită asemănării ca formă și culoare cu discul soarelui; soarele fiind dătător de viață și belșug.

În tradiția populară se spune că Fecioara Maria trebuia să-l nască pe fiul lui Dumnezeu⁸ și umbla, însoțită de Iosif, din casă în casă, rugând oamenii să-i ofere adăpost. Ajunsă la casa bătrânului Crăciun și acesta refuză să o primească pe Fecioara Maria să-și nască pruncul pentru a nu le „spurca” locuința prin nașterea unui copil conceput din greșeală. În ascuns, Crăciunoaie, soția sa, o găzduiește în ieslea vitelor, pe Maria, moșindu-l astfel pe Iisus.

Colindatul este unul dintre obiceiurile de Crăciun care se păstrează cel mai bine în satele românești. Pe lângă mesajul mistic, multe obiceiuri practicate în această zi sunt legate de cultul fertilității și de atragerea binelui asupra gospodăriilor.

Sărbătoarea Crăciunului îmbină o mulțime de obiceiuri fiind cea care deschide cele 12 săbători religioase domnești, fiind anunțată prin obiceiul copiilor de a merge cu Steaua și colindul pentru a vesti Nașterea Mântuitorului.

În dimineața zilei de Ajun colindă și merg cu Steaua⁹, copiii,¹⁰ simboluri ale purității¹¹, ale curățeniei fizice și

morale.¹² Pe când, spre seară, colindă doar flăcăii și bărbații însurați¹³, femeile fiind excluse să umble cu turca, capra sau brezaia.¹⁴

Ceata de colindători se organizează pe vecinătăți, prietenii¹⁵ și merge din casă în casă pentru că urarea lor este socotită de bun augur¹⁶. Fiecare ceată are câte un vătaf sau jude care are ca drept semn distinctiv plosca cu rachiu sau vin cu care se cinstește gazda.¹⁷ Arsenalul lor format din bețe, bice și nelipsitul șirag de zurgălăi prinși la glezne sau la brâu are menirea ca, prin zgomotul făcut să alunge forțele malefice. Ca și în celelalte jocuri cu măști¹⁸ practicate în timpul sărbătorilor de iarnă și în jocul caprei și-au făcut loc, pe lângă măștile clasice: *ciobanul*, *țiganul*, *butucarul*, *măștile de draci și moși*, și profiluri ocupaționale: *ursarul*, *crășmarul*, *căldărarul*, *agricultorul* etc. care, prin strigăte, chioțe, dans prin mișcări caraghioase, măresc nota de umor și veselie, dând uneori o nuanță de grotesc ansamblului. În același cadru trebuie amintite jocurile cu măști: capra cu variantele sale brezaia sau turca¹⁹, ursul, călușii²⁰, dar și ceata de mascați.²¹

Sărbătorile de iarnă, începute de Ignat reprezentare neolitică a spiritul grâului²², continuând cu Crăciunul odată cu Nașterea lui Iisus, se încheie abia de Sfântul Vasile când în lumea satului au loc alte petreceri unde, într-un cadru special, sunt prezentate comunității viitoarele cupluri și astfel viața își reia ciclul firesc, odată cu renașterea naturii.

Jocul „caprei” (omorârea, bocirea, înmormântarea, învierea) la origine a fost, desigur, un ceremonial grav, un element de cult. Sacrificarea ritualică a Țapului (Ispășitor), a Caprei și a iezilor²³ erau animalele cel mai des oferite și sacrificate diferitelor zeități.²⁴ În cadrul sărbătorilor agrare jocul a devenit un ritual menit să aducă rodnicie anului care urmează, spor de animale în turmele păstorilor, succesul recoltelor - invocat și evocat de boabele care se aruncau de gazdă peste cortegiul „caprei”. Această tradiție se pare că își are originea în obiceiurile romanilor și elinilor fie în jocurile și cântecele desfășurate în jurul altarelor păgâne de preoți sau cântăreții travestiți în dobitoace cu ocazia sărbătorilor date pentru cinstea zeilor, ori în versurile satirice contra generalilor ce repurtau vreun triumf, fie în amintirile vagi despre dansurile cunoscute la greci sub numele unor păsări răpitoare.

Capra joacă după fluier, iar la terminare, unul din flăcăi apropiindu-se de masa unde sunt membrii familiei, începe să vornicească. Flăcăii joacă pe stăpâna casei, pe fete și chiar servitoarele, dacă sunt în casă, și apoi mulțumind se îndepărtează.²⁵

În Moldova se zice că spre Crăciun se pun din toate mâncărurile într-o strachină, pe prispă, sub fereastră, fără a fi gustate, deoarece acestea vor fi degustate de către ursitor; atunci este singurul moment în care poate fi zărit prin fereastră. În ziua de Anul Nou se zice că fetele care doresc să se mărite repede trebuie să deschidă larg poarta cea mare dis-de-diminează. Masa din Ajun este considerată una specială la care participă, după cum se crede în popor, nu numai cei vii ci și cei răposați, din care cauză nu trebuie să lipsească colacii, fructele, friptura și cârnați de porc, sarmale, răcitură, pește, dulciuri și

bineînțeles, băutura, ceea ce simbolizează dorința de a avea un trai îmbelșugat. Se spune că porcul rămă înainte iar peștele se strecoară ușor. Se evită carnea de pasăre. Se spune că pasărea, după ce scurmă, face pași înapoi pentru a ciuguli de unde a scurmat, pe când porcul rămă și dă înainte. Tot ce se pune pe masă are o trimitere clară la ocupațiile tradiționale ale comunității românești. De pe masă nu pot lipsi nucile și ouăle, care au o simbolistică mai complexă, cu trimitere la rezistența în timp, la sămânța care nu se pierde.²⁶

Cea mai bogată în credințe și datini dar și una dintre cele mai plăcute poporului nostru este seara de Sfântul Vasile sau seara Anului Nou. În această seară toată populația țării de la pruncul cel mic și până la cea mai vârstnică persoană trebuie să aibă parte de bucurie, petrecere și de uitare a tuturor problemelor cotidiene.²⁷

Intervalul sacru dintre ani corespunde hotarului dintre lumi, un prag în care trecutul și viitorul, vechiul și noul, cunoscutul și necunoscutul se unesc.²⁸ Acum sunt folosite practici magico-mitice de către meșteroaiele satului sub forma riturilor de trecere.²⁹ În momentele de bucurie și mister ce preced și însoțesc Anul Nou, multe sate moldovene continuă tradiția Plugușorului, atât de diferită de la o zonă etnografică la alta. Urare tradițională la români în preajma Anului Nou, plugușorul a păstrat scenariul ritualic al unei invocări magice cu substrat agrar. El este întotdeauna însoțit de strigături, pocnete de bici și sunete de clopoței, dar plugul adevărat, tras de boi, a fost înlocuit în timp de un plug miniatural mai ușor de purtat sau de buhaiul care imita mugetul boiler, un substitut al zeului Trac Dionysos³⁰.

Textul plugușorului și-a pierdut astăzi caracterul de incantație magică. Recitată într-un ritm vioi, urarea devine tot mai veselă, mai optimistă, pe măsură ce se apropie de sfârșit. Fie că sărbătoarea poartă numele de Plugușor, Urat, Urătură de Sfântul Vasile, Buhai, Plug, Plugul Mare sau Plugul flăcăilor, pretutindeni obiceiurile sunt însoțite de același mesaj: sănătatea gazdelor, rodnicia pământurilor și belșugul semănăturilor. Cu acest prilej, cete de 5-10 colindători (copii și adulți) încep să viziteze casele din împrejurimi³¹ și să ureze. Primii care pleacă cu Plugușorul pe la orele 10 ale dimineții, sunt copiii. Înfoliți în haine groase, cu căciuli împodobite cu panglici colorate și ținând în mâini bice și clopoței legați cu busuioc de câte o lopățică de lemn³², ei pornesc să colinde pe la rude și vecini. Unii poartă cu ei și un buhai, o piesă de recuzită făcută dintr-o putinică de lemn cu fundul din piele de oaie, prin care se trage o șuviță de păr de cal³³. Trasă printre degetele umezite cu borș de puțină, aceasta din urmă produce un sunet dogit, similar mugetului de bou.³⁴ În anumite zone, tradiția Plugușorului nu se poate desfășura în absența buhaiului. Ajunși în curțile oamenilor, copiii încep să ureze în versuri, acompaniați de buhai și clopoței. Din când în când, vătaful, cel care conduce grupul se oprește și își îndeamnă prietenii să „mâne și să sune din zurgălăi”. După urările de rigoare, gospodinele îi răsplătesc cu mere, covrigi, nuci sau chiar bani.³⁵

„Plugul Mare” sau „Plugul Flăcăilor” pornește în ziua de 31 decembrie, respectiv în seara de Anul Nou, după lăsarea întunerului să colinde prin tot satul. În Moldova,

această tradiție se bucură de un prestigiu aparte, la sărbătoarele participând nu numai tinerii ci și vârstnicii. Ceata „Plugului Mare” este însoțită adesea de muzicanți care merg pe lângă plugul tras de boi sau cai. Fascinante sunt, alături de mersul legănat al cortegiului, portul popular bogat ornamentat, de mare sărbătoare. Alaiul poartă cămăși brodate, ȋtari albi, brăie roșii și chimire, cizme, pieptare, cojoace sau sumane. Căciulile negre sau brumării de astrahan au ornamente de mărgel și ramuri de busuioc, însemnele rangului avut pe durata ceremonialului. Bătrânii satului povestesc că fetele care fură din aceste fire de busuioc vor avea succes în tot ce vor face de-a lungul anului.

Elementul care separă *Plugușorul* de *Plugul Flăcăilor* este însuși plugul. Pus pe roți și împodobit cu brazi decorați cu panglici colorate, ciucuri, covrigi și mere roșii, având în vârf un ștergar brodat, acesta conferă ritualului un statut special. El este tras de două până la patru perechi de boi sau de cai. Odată intrați în curțile gospodariilor, *vătaful*, începe să recite *Plugușorul*, acompaniat de sunetele buhaiului și ale fluierului. La final, flăcăii trag brazdă cu plugul în mijlocul curții, în semn de belșug. Acest obicei își are rădăcinile în străvechea credință dacică a perpetuării vieții, a noului început.

Călușarii în alaiul mascaților de Anul Nou³⁶ sunt tot reprezentări simbolice, un sincretism între calul năzdrăvan care - în gândirea magic-mitică a tuturor popoarelor - scoate foc pe nări și se hrănește cu jăratec pentru a întineri și revenirea forțelor pierdute de-a lungul timpului³⁷

Pe 1 pe ianuarie, de Sf. Vasile, copiii merg cu Sorcova și Semănatul pe la rude și vecini pentru a le ura sănătate și belșug în noul an.³⁸ Sorcova, odinioară din ramuri înflorite puse la înmugurit de Sf. Andrei și împodobite cu ciucuri roșii³⁹ este astăzi făcută din flori artificiale din hârtie colorată, agățate pe o vergea de lemn. Acest obicei își are originea, după toate probabilitățile, în lumea romană, latinii adresându-și de Anul Nou urări de sănătate și belșug cu ajutorul unei crengi de laur. În zilele noastre, copiii intră în case recitind - „Sorcova veselă, Să trăiți, Să îmbătrâniți, Ca merii, Ca perii, În mijlocul verii, Tare ca piatra, lute ca săgeata, Tare că fieru', lute ca oțelu. La anul și la mulți ani !⁴⁰”. După ce și-au încheiat prestația, sorcovitorii sunt înlocuiți de semănători, băieți și fete cu trăistuțe cu grâu, porumb, fasole, etc. Aceștia încep să arunce boabele prin casă pentru a aduce belșug în noul an agrar. Tot acum se merge și cu Vasilca, ursarul împreună cu ursul și alaiul lor.

Sărbătorile de iarnă reprezintă o suită de zile deosebite pentru fiecare dintre noi când dorințele și intențiile de viitor par mai aproape de îndeplinire. Ne adună la casa părintească, lângă cei dragi având sentimentul unei depline descătușări, al încrederii în sine, al optimismului despre ziua de mâine ce mai poate fi găsită în fața mesei întinse, a degustării roadelor, a hărniciei oamenilor și al dărniciei pământului. În aceste momente privim viața altfel; îi vedem pe ceilalți într-o lumină mai favorabilă și ne deschidem sufletul mai ușor. Satul românesc este deschis ca o largă fereastră spre lumea de demult dar și spre ziua prezentă și viitoare.⁴¹

Să ne revedem sănătoși în noul an, La mulți ani cu veselie, sănătate pe vecie, casa plină de bucate, dragoste pe săturate, bani mai mulți, noroc cu carul, ce doriți si sus paharul!

Bibliografie:

- Acta Moldavie, Ravaru Dan, Contribuții la studiul Vălărețului în județul Vaslui, III-IV, 1981-1982, pp. 218-228
- Antoaneta Olteanu - „Calendarele poporului român”, Editura Paideia 2001.
- Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei XIV, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2014, Lucian-Valeriu Lefter, Prolegomene la jocurile cu măști, pp. 191-192
- Arthur Gorovei - „Credințe și superstiții ale poporului român” Editura „Grai și Suflet - Cultura Națională” București, 1995.
- BHAUT, XIII, 2011, p. 171-181, Florin Golban, Un obicei uitat - Butucul de Crăciun,
- Caraiman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed Minerva, București, 1983.
- Dumistrăcel Stelian, „A lua la vale: amintire a unui străvechi ritual agricol. Vălăritul”, în vol. *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980.
- Elena Niculița Voronca - „Datinile și credințele poporului român”, Editura Polirom Iași 1998.
- Evseev Ivan, Cuvânt, simbol, mit, Ed. Facla, Timișoara, 1983
- Frazer James George, *Creanga de aur*, vol. III. Traducere de Octavian Nistor. Note de Gabriela Duda, București, Editura Minerva, 1980
- Ion Ghinoiu - „Obiceiuri populare de peste an”, Editura Fundației Culturale Române, 1997.
- Ion Ghinoiu - „Sărbători și obiceiuri românești”, Editura Elion, București, 2002.
- Ion Ghinoiu - „Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000”, Editura Fundației PRO, București, 1999.
- Ion Taloș - „Gândirea magico-religioasă la români”, Dicționar, Editura Enciclopedică, București, 2001.
- Irina Nicolau - „Ghidul Sărbătorilor Românești”, Editura Humanitas, 1998.
- Julia Nicolae, Tradiții și obiceiuri românești, Anul nou în Moldova și Bucovina, Ed. Pentru literatură, Bukovina, 1968
- Kernbach Victor, Dicționar de mitologie generală, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989
- Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii, București, 1980, Dumistrăcel Stelian, , pp. 142-170
- Marian Simeon Florea, Sărbătorile la români, Vol. I Cărnilegile, Ed. Saeculum, București, 2015
- Marcel Olinescu - „Mitologie românească”, Editura Saeculum I. O., București, 2001.
- Narcisa Știucă - „Sărbătoarea noastră cea de toate zilele”, Editura Cartea de Buzunar, 2006.
- Nițu George, Elemente mitologice în creația populară românească, Ed. Albatros, București, 1988
- Pop Mihai, Folclor românesc, Vol. II, București, Ed. Grai și Suflet-Cultura Națională, 1998
- Ravaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981.
- Simion Florea Marian - „Sărbătorile la români” Editura „Grai și Suflet - Cultură Națională”, 2001.
- Tudor Pamfile - „Sărbătorile la români”, Editura Saeculum I.O., București 1997.

Informatori:

- Ișfanoni Doina, prof. conf. univ. dr. catedra de Etnologie în cadrul Facultății de Filologie a Universității din București.

Note:

1. Marian Simeon Florea, Sărbătorile la români, Vol. I Cărnilegile, Ed. Saeculum, București, 2015, p. 5
2. Evseev Ivan, Cuvânt, simbol, mit, Ed. Facla, Timișoara, 1983, pp. 5-6
3. Mihai Pop, Folclor românesc, vol. II, București, Editura „Grai și Suflet” - Cultura Națională, 1998, p. 295
4. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 3
5. Kernbach Victor, Dicționar de mitologie generală, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 118
6. Kernbach Victor, Dicționar de mitologie generală, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 118.
7. BHAUT, XIII, 2011, p. 171-181, Florin Golban, UN OBICEI UITAT - BUTUCUL DE CRĂCIUN,
8. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 5
9. Kernbach Victor, Dicționar de mitologie generală, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 556-557.
10. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 10
11. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 3
12. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 3
13. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 10
14. Julia Nicolae, Tradiții și obiceiuri românești, Anul nou în Moldova și Bucovina, Ed. Pentru literatură, Bukovina, 1968, p. 43
15. Julia Nicolae, Tradiții și obiceiuri românești, Anul nou în Moldova și Bucovina, Ed. Pentru literatură, Bukovina, 1968, p. 53
16. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, p. 67.
17. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 17
18. Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei XIV, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2014, Lucian-Valeriu LEFTER, PROLEGOMENE LA JOCURILE CU MĂȘTI, pp. 191-192
19. Caraman Petru, Colindatul la români, slavi și la alte popoare, Ed. Minerva, București, 1983, p. 17
20. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, p. 64.
21. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, pp. 120-128
22. Ion Ghinoiu - „Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000”, Editura Fundației PRO, București, 1999, p. 11.
23. Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei XIV, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2014, Lucian-Valeriu LEFTER, PROLEGOMENE LA JOCURILE CU MĂȘTI, p. 206.
24. James George Frazer, *Creanga de aur*, vol. III. Traducere de Octavian Nistor. Note de Gabriela Duda, București, Editura Minerva, 1980, p. 330.
25. Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei XIV, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2014, Lucian-Valeriu LEFTER, PROLEGOMENE LA JOCURILE CU MĂȘTI, p. 226
26. Ișfanoni Doina, prof. conf. univ. dr. catedra de Etnologie în cadrul Facultății de Filologie a Universității din București.
27. Marian Simeon Florea, Sărbătorile la români, Vol. I Cărnilegile, Ed. Saeculum, București, 2015, p. 31
28. Mihai Pop, Folclor românesc, vol. II, București, Ed. „Grai și Suflet” - Cultura Națională, 1998, p. 295
29. Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei XIV, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2014, Lucian-Valeriu LEFTER, PROLEGOMENE LA JOCURILE CU MĂȘTI, p. 211
30. Ion Ghinoiu - „Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000”, Editura Fundației PRO, București, 1999, p. 12.
31. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, p. 73
32. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, p. 75
33. Ion Ghinoiu - „Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000”, Editura Fundației PRO, București, 1999, p. 12
34. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, p. 73
35. Răvaru Dan, Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei Ed. Centrului Județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Vaslui, 1981, p. 75
36. Julia Nicolae, Tradiții și obiceiuri românești, Anul nou în Moldova și Bucovina, Ed. Pentru literatură, Bukovina, 1968, p. 31
37. Evseev Ivan, Cuvânt, simbol, mit, Ed. Facla, Timișoara, 1983, p. 87
38. Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și alte popoare*. Studiu de folclor comparat. Ediție îngrijită de Silvia Ciubotaru. Prefață de Ovidiu Bârlea, București, Ed. Minerva, 1983, p. 369
39. Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei XIV, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2014, Lucian-Valeriu LEFTER, PROLEGOMENE LA JOCURILE CU MĂȘTI, p. 201
40. Marian Simeon Florea, Sărbătorile la români, Vol. I Cărnilegile, Ed. Saeculum, București, 2015, p. 205
41. Julia Nicolae, Tradiții și obiceiuri românești, Anul nou în Moldova și Bucovina, Ed. Pentru literatură, Bukovina, 1968, p. 57

Cine descântă

Mihaela OPORTOV

Citind descântecurile românilor, poți avea impresia că poezia multora se apropie de eposul eroic, că s-ar asemena cu balada populară. Și totuși, la o privire mai atentă, lesne se poate observa că descântecul nu are nimic comun cu balada, căci în acesta din urmă nu poate fi vorba de un conflict ori de vreo desfășurare epică cu finalități caracterologice. Deși în unele descântecuri sunt introduse fragmente de basm – actanții pomenesc de eroi ca Făt-Frumos ori Barbă-Cot sau evocă o lume bogată în fabulă – se vede că poezia vrajei și descântecului este diferită și de basm și de colindă și de lirica cântecului de lume, doina.

Chiar când se observă materiale preluate din aceste categorii ale literaturii orale, ele sunt astfel prelucrate, încât se integrează unei structuri poetice noi, specifică poeziei incantațiilor. Atitudinea colportorului, a celui care „vrăjește” ori „descântă” este alta, iar limbajul utilizat este diferit, el capătă valențe noi după cum mărturisește o informatoare: „dar atunci când descântă cuvântul meu e trăsnet, privirea-mi fulger, mânia mea furtună”.

Descântatul implică existența unui executant, de cele mai multe ori o femeie, numită *doftoroaie*, *moașă*, *băbăreasă*, *vrăjitoare*, mai rar un bărbat bătrân cunoscut ca *vrăjitor*, *solomonar*, *fermecător*, dar presupune și un beneficiar (pacient, bolnav) în favoarea căruia se execută ritul.

De regulă, performerii magiei sunt femeile cele mai vârstnice, dar există și femei mai tinere, deținătoare ale unui repertoriu impresionant de texte **magice**, cel mai adesea ele fiind rude de sânge cu vestitele babe vrăjitoare. Unele descântătoare postesc în ziua în care urmează să descante, altele își fac cruce, bat mătâni, zic *Tatăl nostru* sau „Doamne-ajută!” și apoi încep să descante. „Purificarea prin post este însoțită, în unele situații, printr-un complex de gesturi cu conținut sacru, care oferă - în mentalitatea colectivă – tradițională – garanția eliminării oricărei impurități (în sens spiritual), care ar putea afecta vindecarea. Efectuarea semnului crucii și al mătâniilor sacralizează spațiul consacrat ritualului, în care se produce comunicarea cu forța divină, invocată în actul terapeutic magic pregătind totodată practicianul, pentru actul performării, printr-un efect de purificare.”

Persistă credința că descântecul și capacitatea de a descanta se transmit din generație în generație, prin sânge. Moștenesc harul de a descanta copilul cel mai mare și cel mai mic din familie. De altfel, în folclorul românesc mezinul este înzestrat cu puteri deosebite. Unele descântătoare, având această vocație, au învățat de mici arta de a descanta. Se crede, că descântecul învățat la o vârstă fragedă e mai de leac, deoarece copilul e curat, nu are păcate.

Femeile, până ajung la o vârstă înaintată să descante, repetă în gând versurile memorizate; se recomandă chiar să fie repetate în anumite momente,

socotite prielnice pentru virtutea descântecului: „când teși la argea sau în timpul cununiei”. Foarte des femeile învață arta de a lecuși sau își completează repertoriul descântându-și copiii sau pe sine la performerii din sat sau din alte localități.

Mai toate femeile care au copii știu să descante de deochi, fără să mai fie nevoie să alerge la știința ocultă a babelor. Există și bărbați, așa cum am mai spus, care știu a descanta și dovada este că prin colecțiile tipărite există descântecuri spuse de bărbați. Cu toate acestea, în lumea satului sunt oameni care, la nevoie, aleargă la babele recunoscute ca descântătoare și persistă încă o multitudine de credințe asupra calităților pe care trebuie să le îndeplinească cineva, pentru ca descântecul să fie de leac.

În unele cazuri, descântecul nu e rostit de babă ci, se face prin intermediul unui copil sau bărbat, fată sau femeie care s-a născut într-o sâmbătă. Pentru eficacitatea descântecului „de scrântit”, de exemplu, este indicată o femeie care a născut doi gemeni, iar pentru a fi sigur de vindecare, bolnavul apelează uneori la trei descântătoare.

„Babele sunt convinse că darul de a lecuși îl au de la Maica Domnului sau de la lele, în urma unei boli grele, în care timp sufletul lor e purtat de lele prin văzduh și le-nvață să lecușească. De asemenea cred că le vine în ajutor Sfânta Vineri, pe care o serbează prin nelucrare și post.”

În general, se crede că descântecul are leac dacă e „din furat” (tragi cu urechea când baba descântă și-l înveți „prin furarea șoaptelor”), iar descântătoarea, la rîndul ei, are puterea de a lecuși doar persoanele mai mici ca ea.

Pentru a se proteja de boală, descântătoarele se înarmează cu obiecte de metal (furculiță, lingură, bold): „pun o lingură-n brâu când discânt”; anumite măsuri de protecție se iau și atunci când riturile de însănătoșire se fac în favoare personală, a cuiva mai în vârstă, a copiilor performerei, printre mijloacele de apărare fiind și cenușa, care se presară pe cap. Tot cenușa sau sare pe cap se presară și copilului mic prezent în casă, „ca să nu se prindă boala de el”. Se mai crede și că, pentru ca descântecul să fie de leac, descântătoarea trebuie plătită. Pentru plata acesteia se dă, de obicei, un colac ca și în cazul copiilor care umblă cu sorcova, cu colinda și cu semănatul.

Bibliografie

Candrea, I.A. *Folclorul medical român comparat*, Editura Polirom, 1999

Caragini, I., *Românii din Macedonia și poezia lor*, în *Convorbiri literare*, II, 1868

Constantinescu Nicolae, *Fișe pentru un dicționar de folclor (IV)* în *Revista de Etnografie și Folclor* – Nr. 2, 1985

Couatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiționale*, Editura BIC ALL, București, 1998

UN NOU SIT APARTINÂND CULTURII NOUA DESCOPERIT PE TERITORIUL COMUNEI FRUNTIȘENI, JUDEȚUL VASLUI

Laurențiu URSACHI,
Cristian ONEL

În ultimii ani, cercetările de suprafață efectuate¹ pe teritoriul comunei Frunțișeni, județul Vaslui, au dus la îmbogățirea datelor arheologice referitoare la zona cercetată.

Ghenuță Coman, în *Repertoriul arheologic al Județului Vaslui*, amintește un singur punct arheologic din perioada La Tène, identificat la marginea de est a satului Grăjdeni, la obârșia pârâului Trestiana².

În prezent, prin cercetările de suprafață, sondajele de salvare efectuate în ultima vreme, sunt cunoscute 8 situri arheologice, repartizate astfel:

- Paleolitic superior – 1 așezare³;
- Neo-Eneolitic – 3 așezări⁴;
- Epoca bronzului – 1 așezare;
- La Tène – 1 așezare;
- Cultura Sântana de Mureș – Cerneahov – 2 așezări⁵.

Situl arheologic aparținând Epocii bronzului (Cultura Noua) a fost identificat la marginea pădurii de la sud de satul Frunțișeni, în punctul „Dealul Călăboia”.

Materialul ceramic recoltat⁶ își găsește analogii cu alte așezări specifice Noua din zonă, cum ar fi la Prodana⁷, Bârlad – Cărmidărie⁸, Epurenii⁹ etc.

Fusaiiolele descoperite (Foto 1), în număr de 4, sunt confecționate din lut ars și au diferite forme: tronconice, ovale, în secțiune, și apar în numeroase așezări ale Culturii Noua, atestând meșteșugul țesutului¹⁰.

Alături de fusaiiole, piesa cea mai interesantă este un topor de tip celt, găsit în stare fragmentară (Foto 2-3).

- Dimensiuni:
- înălțimea = 7,6 cm
 - lățimea = 4,1 cm
 - grosimea = 2,5 cm
 - greutate = 190,20 g

Fragmentul de topor este bine conservat, având o patină de culoare verde-deschis, fețele laterale sunt plane, având tăișul curbat. Pe o fațetă prezintă o zgârietură din vechime.

Celtul își găsește analogii cu un alt topor descoperit pe teritoriul satului Frunțișeni, în punctul „Fântâna lui Andrei”¹¹.

Note:

1. Dorim să amintim, printre participanții la cercetări, pe regretatul arheolog Marin Rotaru, prof. univ. dr. Vlad Codrea, Dumitru Mocanu, cărora le mulțumim și pe această cale pentru sprijinul acordat.
2. Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 151.
3. Materialul este în curs de publicare.
4. Laurențiu Ursachi, Cristian Onel, Laurențiu Chiriac, *Un nou punct arheologic de tip Starcevo-Criș în zona Mănăstirii Grăjdeni, comuna Grivița, județul Vaslui*, „Elanul”, 21, aprilie 2003; Marin Rotaru, Cristian Onel, Florin Varvara, Ion Baciu, *O așezare a faciesului neo-eneolitic Stoicani-Aldeni descoperită la Frunțișeni, județul Vaslui*, „Elanul”, 58, 2006, p. 1-4.
5. Laurențiu Ursachi, Marin Rotaru, Cristian Onel, Mircea Oancă, *Noi situri aparținând culturii Sântana de Mureș – Cerneahov descoperite pe teritoriul județului Vaslui*, „Acta Musei Tutovensis”, IX-X, 2014, p.131-144.
6. Materialul arheologic, inclusiv ceramic, se află la Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad.
7. Adrian C. Florescu, *Repertoriul Culturii Noua – Coslogeni din România. Așezări și necropole*, Călărași, 1991, pp. 34, 221, Fig. 49-A, 1-2, 6-7.
8. *Ibidem*, p. 222, Fig. 50-A.
9. *Ibidem*, p. 221, Fig. 49-A, Fig. 8.
10. *Ibidem*, op. cit., p. 268, Fig. 96-A, 2-9.
11. Marin Rotaru, *Topoare de tip celt descoperite în partea de sud-est a județului Vaslui*, în ~, *Antichitățile Elanului*, Bârlad, 2009, vol. 2, pp. 169, 173, Fig. 2-3.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

CIRCULAȚIA MONETARĂ ÎN BASARABIA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Marian BOLUM

Domnia țarului Alexandru al III-lea (1881-1894) nu a adus modificări importante în ceea ce privește administrarea Basarabiei.

Agricultura rămâne principala ramură economică, cultivându-se plantele tradiționale: grâu, porumb plante tehnice, viță de vie, pomi fructiferi. Continuă creșterea animalelor, un rol important având creșterea oilor. În legătură cu agricultura are loc o oarecare dezvoltare a industriei prelucrătoare de materii prime autohtone, însă numărul întreprinderilor mari este foarte mic, majoritatea lucrătorilor fiind meșteșugari casnici care își desfășurau activitatea în zonele rurale. Comerțul era desfășurat în general de alogeni, cei veniți din alte zone ale Imperiului preferând să se stabilească în Basarabia datorită privilegiilor primite, în special scutiri de taxe și impozite. Transporturile se desfășurau cu multă dificultate datorită numărului redus de șosele și a lipsei unui sistem de căi ferate care să permită un transport eficient de mărfuri în interiorul și exteriorul provinciei. Basarabia era o provincie de graniță a Imperiului și datorită acestui fapt administrația centrală nu era interesată să investească în această zonă, singurul sprijin acordându-l meșteșugarilor și negustorilor străini pentru a putea exploata bogățiile provinciei. De asemenea, meșteșugarii și negustorii ruși erau încurajați să se stabilească în Basarabia și pentru a schimba structura etnică a populației. În același timp țărani fără pământ erau încurajați să emigreze în Siberia sau în alte zone îndepărtate ale Imperiului, iar în locul lor erau aduși coloniști din alte provincii.

Continuă procesul de rusificare prin intermediul administrației și a școlilor dar și prin intermediul armatei și a noilor veniți din celelalte provincii ale Imperiului.

Funcțiile din administrație sunt ocupate de ruși și doar în puține cazuri au avut acces la ele tinerii români care își făcuseră studiile în universitățile rusești sau copiii unor boieri basarabeni care erau astfel răsplătiți pentru loialitatea lor față de administrația țaristă. În toate instituțiile statului limba oficială era limba rusă. De asemenea, funcționarii se pretau la abuzuri de tot felul, iar actele de corupție erau frecvente.

Școala se dorea a fi un instrument de rusificare și deznaționalizare. Învățământul de toate gradele se desfășura în limba rusă, chiar și în școlile primare finanțate de comunitățile locale. Limba română nu mai este acceptată nici ca obiect de studiu în învățământul public din Basarabia. Învățătorii și profesorii erau, de regulă, veniți din alte provincii, nu cunoșteau limba română, erau slab pregătiți, iar unii dintre ei erau șovini și terorizau elevii români. Doar puțini tineri reușeau să-și continue studiile la universitățile din Odesa, Kiev, Harkov, Moscova, Sankt Petersburg și mai rar la Iași sau București, însă dintre aceștia doar unii ajungeau

în instituțiile din Basarabia. Cei care nu se supuneau cerințelor regimului țarist erau trimiși în alte provincii sau emigrau în România. Nu existau manuale în limba română cum de altfel nu existau ziare și cărți în limba română, nici măcar la Biblioteca din Chișinău, care avea un important fond de carte. Nu mai exista nicio tipografie cu litere latine. Școala contribuie la intensificarea procesului de rusificare, în special în zonele urbane pentru că lipsa școlilor din mediul rural a făcut ca în aceste zone limba română, arhaică, fără neologisme dar și fără multe cuvinte rusești, să rămână cea mai des folosită. Dezinteresul administrației țariste în această problemă se reflectă și în procentul românilor știutori de carte, 10,5 % din numărul bărbaților și 1,7% din numărul femeilor. Dintre cei 57.092 știutori de carte români, 6,2% din totalul locuitorilor români, doar 3290 aveau studii ce depășeau școala primară, iar din cei 53.803 de români care frecventaseră școala primară 96% erau știutori de carte în limba rusă și doar 4% în limba română¹.

Biserica din Basarabia, numită Eparhia Chișinăului și Hotinului, este scoasă la scurt timp după anexare de sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei și trecută sub controlul Bisericii Ortodoxe Ruse. Episcopii erau ruși sau ucrainieni și aveau ca principal scop rusificarea românilor, prin impunerea politicii regimului țarist. În biserici este interzisă oficierea slujbei în limba română. Corespondența bisericească, registrele și actele de stare civilă sunt scrise doar în limba rusă. Sunt strânse din parohii toate cărțile religioase scrise în limba română și arse, încălzindu-se cu ele clădirea Eparhiei din Chișinău, din ordinul episcopului Lebedev. Cărțile bisericești românești sunt înlocuite cu cele rusești. Preoții și călugării sunt obligați să învețe limba rusă. Sunt desființate peste 300 de biserici, prin modificarea parohiilor, iar preoții care nu se supuneau noului regulament sunt expulzați. Este desființată publicația *Buletinul eparhiei de Chișinău*, iar ulterior, din ordinul episcopului Seghie, tipografia în limba română pe motiv că nu mai sunt necesare cărți și broșuri în limba română deoarece slujbele se țin în limba rusă. Este desființată catedra de limbă română de la Seminarul teologic din Chișinău. Episcopul Serafim Ciciagov, fost colonel în armata țaristă, continuă activitatea antiromânească a predecesorilor săi. El amintea periodic preoților că biserica din Basarabia trebuie să urmărească interesele statului și unificarea popoarelor prin limba rusă și în același timp biserica avea misiunea de a lupta împotriva curentului național. Un factor care a favorizat procesul de deznaționalizare a fost faptul că și românii și rușii erau ortodocși.

Pentru a-și crea o bază socială fidelă, administrația imperială acordă boierilor privilegii și drepturi egale cu cele ale nobililor ruși și le păstrează, concomitent,

vechile privilegii moldovenești. Încadrarea boierilor locali în rândul nobilimii ruse s-a realizat după ce au fost prezentate acte care să le confirme titlurile și drepturile la proprietățile funciare pe care le dețineau. Pentru păstrarea drepturilor și privilegiilor, o parte din boierii basarabeni învăță limba rusă, își trimit copiii la universitățile din Rusia și acceptă funcții în instituțiile locale sau regionale contribuind în acest fel la promovarea politicii imperiale de rusificare. Boierii care nu au învățat limba rusă și cei care respectau obiceiurile pământului, marea majoritate, nu erau considerați fideli regimului și erau marginalizați. Tabăra boierilor rusofili devine în a doua jumătate a secolului al XIX-lea mai puternică și mai numeroasă.

După adoptarea reformei militare, tinerii basarabeni erau înrolați în armata țaristă și își satisfăceau stagiul militar, timp de șapte ani, în regimente din Orientul Îndepărtat. După întoarcerea în Basarabia aceștia cunoșteau bine limba rusă și unii vor contribui la intensificarea procesului de rusificare, așa cum vor face și militarii ruși cantonați în Basarabia.

Prin colonizarea masivă s-a urmărit schimbarea structurii etnice a Basarabiei, transformarea populației majoritar românească, în minoritate națională. Coloniștii primeau pământ, la fel ca și nobilii ruși sau cei considerați fideli administrației rusești. În același timp, unii dintre noii veniți erau scutiți de impozite, primeau materiale de construcții pentru construcția caselor, diverse sume de bani, sau erau scutiți de serviciu militar. Odată cu noii veniți sunt schimbate toponimele și hidronimele tradiționale, prin rusificarea numelor românești, pentru a șterge caracterul românesc al Basarabiei.

Un alt aspect al politicii de rusificare a fost izolarea românilor din Basarabia de cei din România. Ziarele românești erau considerate ostile și au fost interzise în Basarabia. Cărțile românești pătrundeau într-un număr foarte mic, din această cauză doar o mică parte din intelectuali au avut acces la limba română literară și la cultura românească. Contactele cu românii de peste Prut erau rare, chiar și trupele de teatru românești ce aveau spectacole în Basarabia erau atent verificate și aveau dreptul să susțină reprezentații doar la Chișinău, unde numărul românilor era mic, cu piese în care subiectele trebuiau să fie neutre, pentru a nu trezi în rândul românilor idei separatiste.

Eforturi deosebite s-au făcut de autoritățile țariste pentru a promova teoria moldovenismului, ideea unei limbi și națiuni moldovenești, însă aceste idei, preluate ulterior și de regimul sovietic, nu au putut desființa mișcarea națională care devine mai organizată și mai consecventă în promovarea conștiinței culturale românești, cu toate presiunile, învinuirile, arestările și deportările organizate de instituțiile imperiale.

În primii ani de domnie ai țarului Alexandru al III-lea monedele bătute au același design cu ultimile tipuri monetare emise în timpul țarului Alexandru al II-lea, cu excepția monedelor de ¼ și ½ copeici care au imprimat monograma noului țar. După reforma monetară din anul 1885, monedele de cupru și monedele mărunte de argint își păstrează același design, însă monedele de 25 și 50 copeici cât și monedele de 1, 5 și 10 ruble sunt redesenat și au imprimat efigia țarului.

1/4 kopek 1882, tip VI²

Metal-cupru. Muchie zimțată. Diametru: 13,2 mm. Greutate: 0,82 g. Grosime: 0,9 mm³. Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - С.П.Б Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1881. Au fost bătute 13 emisiuni, între anii 1881-1893. Tiraj total cunoscut pentru monedele emise în anul 1882: 60.000 de exemplare⁴.

Avers: deasupra, coroana imperială susținută de două panglici. Dedesubt, monograma țarului Alexandru III, А III. Circular, în stânga și în dreapta, câte o ramură de măslin și de stejar.

Revers: deasupra, pe două rânduri, valoarea nominală *1/4* КОПѢЙКИ. Valoarea ¼ este încadrată de distanțiere, două stele cu cinci colțuri. Sub valoarea nominală o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc, milesimul, 1882 și inițialele monetăriei, С.П.Б.

Aceste monede nu au imprimat inițialele numelui meșterului monetar. Monedele cu valoarea nominală de ¼ copeica bătute între anii 1881-1893 nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante. În prima parte a anului 1881 sunt bătute și monede de ¼ copeica și ½ copeica cu monograma țarului Alexandru al II-lea, până la moartea acestuia.

1/2 kopek 1889, tip VI⁵

Metal-cupru. Muchie zimțată. Diametru: 16,3 mm. Greutate: 1,64 g. Grosime: 1,2 mm⁶. Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - С.П.Б Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1881. Au fost bătute 13 emisiuni, între anii 1881-1894. Tiraj total cunoscut pentru monedele emise în anul 1889: 4.650.000 de exemplare⁷.

Avers: deasupra, coroana imperială susținută de două panglici. Dedesubt, monograma țarului Alexandru III, А III. Circular, în stânga și în dreapta, câte o ramură de măslin și de stejar.

Revers: deasupra, pe două rânduri, valoarea nominală *1/2* КОПѢЙКИ. Valoarea ½ este încadrată de

două distanțiere, două stele cu cinci colțuri Sub valoarea nominală o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc, milesimul, 1889 și inițialele monetăriei, *C.П.Б.*

Aceste monede nu au imprimate inițialele numelui meșterului monetar. Monedele bătute între anii 1881-1894 nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante.

1 kopeika 1883, tip VII⁸

Metal-cupru. Muchie zimțată. Diametru: 21,6 mm. Greutate: 3,28 g. Grosime: 1,5 mm⁹. Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - *C.П.Б.* Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 56 de emisiuni, în anii: 1867-1917. Tiraj total cunoscut pentru monedele emise în anul 1883: 7.830.000¹⁰.

Avers: central, într-un cerc, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroana imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. Circular, în afara cercului, în interiorul a două cartușe ornamentate la capete, textul: *МѢДНАЯ РОССІЙСКАЯ МОНЕТА, MONEDĂ RUSĂ DE CUPRU / ОДНА КОПѢЙКА, O CO-PEICA*. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, sus, textul imprimat în adâncime, *1867 ГОДА/ ANUL 1867*, iar dedesubt o ghirlandă formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Central, în interiorul unui cerc perlat, valoarea nominală, * 1 * *КОПѢЙКА*. Valoarea 1 este încadrată de distanțiere, două stele cu cinci colțuri. Sub valoarea nominală o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc și inițialele monetăriei, *C.П.Б.*

Aceste monede nu au imprimate inițialele numelui meșterului monetar. În anul 1867 sunt bătute doua tipuri monetare, tipul VI și tipul VII. Monedele bătute la monetăria Ecaterinburg, *E.M.* între anii 1867-1876 nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante.

În anii 1867-1870 și 1876-1917 monede cu valoarea nominală de 1 copeica au fost bătute și la Monetăria Sankt Petersburg. Aceste monede ar putea fi considerate variante, diferența fiind dată de inițialele monetăriei.

Monedele de 1 copeica bătute între anii 1915-1917 nu au imprimate, pe revers, inițialele monetăriei.

2 kopeiki 1892, tip VI¹¹

Metal-cupru. Muchie zimțată. Diametru: 24,6 mm. Greutate: 6,56 g. Grosime: 1,8 mm¹². Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - *C.П.Б.* Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 56 de emisiuni, între anii 1867-1917. Tiraj total cunoscut pentru monedele emise în anul 1892: 918.000 de exemplare¹³.

Avers: central, într-un cerc, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. Circular, în afara cercului, în interiorul a două cartușe ornamentate la capete, textul: *МѢДНАЯ РОССІЙСКАЯ МОНЕТА, MONEDĂ RUSĂ DE CUPRU / ДВѢ КОПѢЙКИ, DOUĂ COPEICI*. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, sus, textul imprimat în adâncime, *1892 ГОДА/ ANUL 1892*, iar dedesubt o ghirlandă formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Central, în interiorul unui cerc perlat, valoarea nominală, * 2 * *КОПѢЙКИ*. Valoarea 2 este încadrată de distanțiere, două stele cu cinci colțuri. Sub valoarea nominală o linie orizontală ornamentală și inițialele monetăriei, *C.П.Б.*

Aceste monede nu au imprimate inițialele numelui meșterului monetar. În anul 1867 sunt bătute doua tipuri monetare, atât tipul V cât și tipul VI. Monedele bătute între anii 1867-1917 nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante.

Monede bătute la monetăria Ecaterinburg, *E.M.*, între anii 1867-1876, ar putea fi considerate variante, diferența fiind dată de inițialele monetăriei.

Monedele de 2 copeici bătute între anii 1915-1917 nu au imprimate, pe revers, inițialele monetăriei.

3 kopeiki 1891, tip III¹⁴

Metal-cupru. Muchie zimțată. Diametru: 28 mm. Greutate: 9,8 g. Grosime: 1,96 mm¹⁵. Monetărie: Sankt Petersburg, *C.П.Б.* Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 50 emisiuni,

între anii 1867-1917. Tiraj pentru monedele emise la Monetăria Sankt Petersburg în anul 1891: 1.983.000 de exemplare¹⁶.

Avers: central, într-un cerc, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. Circular, în afara cercului, în interiorul a două cartușe ornamentate la capete, textul: *МѢДНАЯ РОССІЙСКАЯ МОНЕТА, MONEDĂ RUSĂ DE CUPRU / ТРИ КОПѢЙКИ, TREI COPEICI*. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, sus, textul imprimat în adâncime, *1891 ГОДА / ANUL 1891*, iar dedesubt o ghirlandă formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Central, în interiorul unui cerc perlat, valoarea nominală, * 3 * *КОПѢЙКИ*. Valoarea 3 este încadrată de distanțiere, două stele cu cinci colțuri. Sub valoarea nominală, o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc și inițialele monetăriei, *С.П.Б.*

Aceste monede nu au imprimate inițialele numelui meșterului monetar. În anul 1867 sunt bătute doua tipuri monetare, atât tipul II cât și tipul III. Monedele bătute între anii 1867-1876 nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante.

Monede bătute la monetăria Ecaterinburg, *E.M.*, între anii 1867-1876 ar putea fi considerate variante, diferența fiind dată de inițialele monetăriei.

Între anii 1885-1890 nu au fost bătute monede cu valoarea nominală de 3 copeici.

Monedele de 3 copeici bătute între anii 1915-1917 nu au imprimate, pe revers, inițialele monetăriei.

5 kopeiki 1881, tip VII¹⁷

Metal-cupru. Muchie zimțată. Diametru: 32,7 mm.

Greutate: 16,38 g. Grosime: 2,1 mm¹⁸. Monetărie: Sankt Petersburg, *С.П.Б.* Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 24 de emisiuni, între anii 1867-1917. Tiraj total cunoscut pentru monedele emise în anul 1881: 13.824.000 de exemplare¹⁹.

Avers: central, într-un cerc, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. Circular, în afara cercului, în interiorul a două cartușe ornamentate la capete, textul: *МѢДНАЯ РОССІЙСКАЯ МОНЕТА, MONEDĂ RUSĂ DE CUPRU / ПЯТЬ КОПѢЕКЪ, CINCI COPEICI*. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, sus, textul imprimat în adâncime, *1881 ГОДА / anul 1881*, iar dedesubt o ghirlandă formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Central, în interiorul unui cerc perlat, valoarea nominală, * 5 * *КОПѢЕКЪ*. Valoarea 5 este încadrată de distanțiere, două stele cu cinci colțuri. Sub valoarea nominală o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc și inițialele monetăriei, *С.П.Б.*

Aceste monede nu au imprimate inițialele numelui meșterului monetar. În anul 1867 sunt bătute două tipuri monetare, tipul VI și tipul VII. Monedele bătute la monetăria Ecaterinburg, *E.M.* între anii 1867-1876 nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante.

În anii 1867-1870, 1876-1881, 1911-1912 și 1916-1917 monede cu valoarea nominală de 5 copeici, din cupru, au fost bătute și la Monetăria Sankt Petersburg. Aceste monede ar putea fi considerate variante, diferența fiind dată de inițialele monetăriei.

În timpul domniei țarului Alexandru al III-lea a fost bătută o singură emisiune din cupru cu valoarea nominală de 5 copeici, în anul 1881.

Monedele de 5 copeici din cupru bătute între anii 1916-1917 nu au imprimate, pe revers, inițialele monetăriei.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, perioadă considerată de maxim avânt economic pentru Basarabia țaristă existau 1.250 de întreprinderi și manufacturi²⁰. În cadrul întreprinderilor industriale majoritatea muncitorilor erau veniți din alte regiuni ale Imperiului. Din cei 55.000 de meseriași mai bine de jumătate lucrau la sate fiind: croitori țesători, tâmplari fierari, jocari ș.a.

În anul 1897 Basarabia avea o populație de 1.935.412 de locuitori din care 293.332 de locuitori trăiau la orașe și 1.642.080 de locuitori la sate. Majoritatea populației, 75,7%, practica agricultura și creșterea animalelor, 7% lucrau în fabrici și ateliere, 6,3% se ocupau cu activitățile comerciale și doar 1,1% cu transporturile²¹.

Între anii 1867-1915 au fost bătute, în paralel cu monedele de cupru, monede de 5 copeici din argint. Aceste monede, la fel ca și monedele de 10, 15 și 20 de copeici emise în perioada 1867-1917 pot fi considerate variante deoarece păstrează designul monedelor cu aceeași valoare nominală bătute între anii 1860-1866, modificările fiind date de titlul argintului, de dimensiune și de greutate.

5 kopeiki 1883, tip VII²²

Metal-argint 500 ‰, cupru 500 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 15 mm. Greutate: 0,9 g. Grosime: 0,57 mm²³. Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - С.П.Б. Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 51 de emisiuni, între anii 1867-1915. Tiraj total cunoscut pentru anul 1883: 960.008 de exemplare²⁴.

Avers: central, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. În stânga și în dreapta stemei inițialele meșterului monetar Appolon Gragov – АГ. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, o cunună formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Deasupra, coroana imperială. Central, valoarea nominală, *5* КОПѢЕКЪ, pe două rânduri. Valoarea 5 este încadrată de două distanțiere, stele cu câte șase raze. După valoarea nominală, sub o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc --:•-- , anul emisiunii, 1883 și dedesubt inițialele monetăriei, С.П.Б. Cerc perlat exterior.

Alături de inițialele meșterului monetar Appolon Gragov (1883-1899)-АГ întâlnim și inițialele altor meșteri: Nikolay Iossa-НІ, (1848-1877), Nikolay Follendorf-НФ (1864-1882), Dimitri Sabaniev (1882-1883)-ДС, Appolon Gragov (1883-1899)-АГ, Elikum Babayontz (1899-1913) -ЭБ, Felix Zaleman (1899-1901)-ФЗ, Alexander Retko (1901-1905)-АР, Victor Smirnov (1913-1917)-BC²⁵.

Emisiunile bătute în anii: 1877, 1878, 1883, 1899, 1901 și 1913 au o variantă, pe avers sunt imprimate,

alternativ, inițialele a doi meșteri monetari. În anul 1907 și în anii 1894-1896 nu a fost bătută nicio emisiune. Emisiunea bătută în anul 1915 nu are, pe revers, inițialele monetăriei.

10 kopeiki 1884, tip VII²⁶

Metal-argint 500 ‰, cupru 500 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 17,50 mm. Greutate: 1,8 g. Grosime: 1,1 mm²⁷. Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - С.П.Б. Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 57 de emisiuni, între anii 1867-1917. Tiraj total cunoscut pentru anul 1884: 2.710.004 exemplare²⁸.

Avers: central, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. În stânga și în dreapta stemei, inițialele meșterului monetar Appolon Gragov – АГ. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, o cunună formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Deasupra, coroana imperială. Central, valoarea nominală, *10* КОПѢЕКЪ, pe două rânduri. După valoarea nominală, sub o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc --:•-- , anul emisiunii, 1875 și dedesubt inițialele monetăriei, С.П.Б. Cerc perlat exterior.

Alături de inițialele meșterului monetar Appolon Gragov (1883-1899)-АГ întâlnim și inițialele altor meșteri: Nikolay Iossa-НІ, (1848-1877), Nikolay Follendorf-НФ (1864-1882), Dimitri Sabaniev (1882-1883)-ДС, Appolon Gragov (1883-1899)-АГ, Elikum Babayontz (1899-1913) -ЭБ, Felix Zaleman (1899-1901)-ФЗ, Alexander Retko (1901-1905)-АР, Victor Smirnov (1913-1917)-BC.

Emisiunile bătute în anii: 1877, 1878, 1883, 1899, 1901 și 1913 au o variantă, pe avers sunt imprimate, alternativ, inițialele a doi meșteri monetari, iar în anul 1892 nu a fost bătută nicio emisiune. Emisiunile bătute între anii 1915-1917 nu au, pe revers, inițialele monetăriei.

15 kopeiki 1888, tip II²⁹

Metal-argint 500 ‰, cupru 500 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 19,5 mm. Greutate: 2,7 g. Grosime: 1,3³⁰. Monetărie: Sankt Petersburg/Санкт-Петербург-С.П.Б. Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 55 de emisiuni, între anii 1867-1917. Tiraj pentru anul 1888: necunoscut³¹.

Avers: central, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. În stânga și în dreapta stemei, inițialele meșterului monetar Appolon Gragov-АГ. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, o cunună formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Deasupra, coroana imperială. Central, valoarea nominală, *15* КОПѢКЪ, pe două rânduri. După valoarea nominală, sub o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc --••-- , anul emisiunii, 1888 și dedesubt inițialele monetăriei, С.П.Б. Cerc perlat exterior.

Alături de inițialele meșterului monetar Appolon Gragov (1883-1899)-АГ întâlnim și inițialele altor meșteri: Nikolay Iossa-ИИ, (1848-1877), Nikolay Follendorf-НФ (1864-1882), Dimitri Sabaniev (1882-1883)-ДС, Appolon Gragov (1883-1899)-АГ, Elikum Babayontz (1899-1913) -ЭБ, Felix Zaleman (1899-1901)-ФЗ, Alexander Retko (1901-1905) - АР, Victor Smirnov (1913-1917)-ВС.

Emisiunile bătute în anii: 1877, 1882, 1883, 1899, 1901, 1912, 1913 și 1916 au o variantă, pe avers sunt imprimate, alternativ, inițialele a doi meșteri monetari, iar în anul 1892, 1894, 1895 și 1910 nu a fost bătută nicio emisiune. Emisiunile bătute între anii 1915-1917 nu au, pe revers, inițialele monetăriei.

20 kopeiki 1887, tip V³²

Metal-argint 500 ‰, cupru 500 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 22 mm. Greutate: 3,6 g. Grosime: 1,2 mm³³. Monetărie: Sankt Petersburg/ Санкт-Петербург - С.П.Б. Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1867. Au fost bătute 49 de emisiuni, între anii 1867-

1917. Tiraj cunoscut pentru emisiunea 1887: 2.500.004 de exemplare³⁴.

Avers: central, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei devenită stema Imperiului, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. În stânga și în dreapta stemei, inițialele meșterului monetar Appolon Gragov-АГ. Cerc perlat exterior.

Revers: circular, o cunună formată din ramuri de măslin și de stejar legate cu o panglică. Deasupra, coroana imperială. Central, valoarea nominală, *20* КОПѢКЪ, pe două rânduri. După valoarea nominală, sub o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc --••-- , anul emisiunii, 1887 și dedesubt inițialele monetăriei, С.П.Б. Cerc perlat exterior.

Alături de inițialele meșterului monetar Appolon Gragov/Аполлон Грасгов (1883-1899)-АГ întâlnim și inițialele altor meșteri: Nikolay Iossa/Николай Иосса (1848-1877), Nikolay Follendorf/ Николай Фоллендорф (1864-1882)-НФ, Dimitri Sabaniev/ Дмитрий Сабанеев (1882-1883)-ДС, Elikum Babayontz/ Эликум Баба-янц (1899-1913)-ЭБ, Felix Zaleman/Феликс Залеман (1899-1901)-ФЗ, Alexander Retko/Александр Редько (1901-1905)-АР, Victor Smirnov/Виктор Смирнов (1913-1917)-ВС.

Emisiunile bătute în anii: 1877, 1878, 1883, 1901, 1912 și 1913 au o variantă, pe avers sunt imprimate, alternativ, inițialele a doi meșteri monetari, iar în anul 1892 și între anii 1894-1900 nu a fost bătută nicio emisiune. Emisiunile bătute între anii 1915-1917 nu au, pe revers, inițialele monetăriei.

Monedele de aur cu valoarea nominală de trei ruble au fost bătute pentru prima oară în Imperiu în anul 1869. Cu aceeași valoare nominală au mai fost bătute monede de platină, în timpul țarului Nicolae I.

3 ruble 1880, tip II³⁵

Metal-aur 917 ‰, cupru 83 ‰. Muchie punctată. Diametru: 19,7 mm. Greutate: 3,93 g.³⁶. Monetărie: Sankt Petersburg, С.П.Б. Fețe amplasate medalistic. Intrată în circulație în anul 1869. Au fost bătute 17 emisiuni, între

anii 1869 și 1885. Tiraj total cunoscut pentru anul 1880: 100.007 de exemplare³⁷.

Avers: central, într-un cerc, stema Imperiului, vulturul cu două capete încoronate cu o coroană imperială deasupra, cele trei coroane fiind susținute de panglica Ordinului Sfântului Andrei. Vulturul are imprimat pe piept un scut unde este reprezentat Sfântul Gheorghe călare, cu o sulită în mână, ucigând balaurul, iar în gheare are sceptrul și globul crucifer. Scutul central de pe pieptul vulturului, stema Moscovei, este înconjurat de lanțul Ordinului Sfântului Andrei. Pe aripile vulturului sunt imprimate opt scuturi cu steme ale unor regate sau ducate integrate Imperiului: Kazan, Astrakhan, Siberia, Polonia, Taurica, Georgia, Kiev, Finlanda. În stânga și în dreapta stemei, inițialele meșterului monetar Nikolay Follendorf- НФ. Cerc perlat exterior.

Revers: circular textul: ЧИСТАГО ЗОЛОТА 81 ДОЛЯ *. În interiorul cercului, pe două rânduri, valoarea nominală, *3* РУБЛЯ. Sub valoarea nominală o linie orizontală ornamentală întreruptă la mijloc de un punct, - • -, anul emisiunii, 1880 și dedesubt inițialele monetăriei, С.П.Б. Cerc perlat exterior.

Alături de inițialele meșterului monetar Nikolay Follendorf- НФ întâlnim și inițialele altor meșteri Nikolay lossa-НІ, Dmitry Sabaneev-ДС și Apollon Grashof-АГ. Aceste monede nu au diferențe de design ce ar putea fi considerate variante.

În timpul domniei țarului Alexandru al III-lea continuă baterea monedelor de 3 ruble folosindu-se designul realizat în timpul țarului Alexandru al II-lea, însă sunt bătute doar patru emisiuni, între anii 1881-1885. După anul 1885 acest tip monetar nu va mai fi folosit până la desființarea Imperiului.

În 1890 zemstvele devin instituții ale statului intensificându-se astfel controlul guvernului care urmărește scăderea influenței orașenilor și a țăranilor și creșterea numărului reprezentanților nobilimii³⁸.

La sfârșitul secolului al XIX-lea sunt înființate la sate școli primare cu predare în limba română. La orașe, gimnaziile și liceele aveau ca limbă de predare limba rusă însă majoritatea românilor nu ajungeau să fie instruiți în astfel de școli. Limba română este folosită în continuare în special de populația rurală, ce reprezenta 90% din totalul populației din Basarabia. Mediul rural, mai conservator prin tradiție, a păstrat atât limba română cât și obiceiurile și tradițiile românești.

Treptat se dezvoltă sistemul financiar și de credit. În anul 1894 apar și primele bănci sătești, capitalul acestora fiind format din mijloacele bănești ale comunităților rurale. La sfârșitul secolului al XIX-lea funcționau în Basarabia circa 20 de bănci sătești.³⁹ Cele mai importante operații

financiare le-au efectuat băncile sătești din Secăreni și Chelmeneti, din județul Hotin, care rulau sume de 60-80 mii ruble, în timp ce alte bănci rulau sume mai mici, 20 mii ruble banca din Lipcani, județul Hotin sau 1.000 de ruble banca din Curluceni, județul Chișinău⁴⁰. De serviciile băncilor sătești a beneficiat în primul rând burghezia sătească, însă capitalurile financiare modeste ale acestor bănci nu au putut influența viața economică a satelor basarabene.

- Va urma -

Note:

1. http://atlas.usv.ro/www/codru_net/files/CC11/stiinta.pdf
2. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1882/025_kopeyki
3. <https://coinscatalog.net/russia/coin-copper-1-4-kopek-aleksandr-iii-spb-y-29-empire-standard-coinage>
4. <https://en.numista.com/catalogue/pieces24910.html>
5. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1889/05_kopeyki
6. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_2/1872/05_kopeyki
7. <https://en.numista.com/catalogue/pieces27978.html>
8. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1883/1_kopejka
9. <https://en.numista.com/catalogue/pieces4061.html>
10. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-1-kopek-1867-1917/?tid=24202>
11. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1892/2_kopejki
12. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-2-kopek-1867-1917/?tid=24225>
13. https://colnect.com/ro/coins/coin/21-2_Kopeks_%D0%A1%D0%9F%D0%91-1867~1914_-_Alexandru_II_Alexandru_III_Nicolaie_II-Imperiul_Rus
14. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1891/3_kopejki
15. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-3-kopek-1867-1917/?tid=24248>
16. https://colnect.com/ro/coins/coin/18649-3_Kopeks_%D0%A1%D0%9F%D0%91-1867~1914_-_Alexandru_II_Alexandru_III_Nicolaie_II-Imperiul_Rus
17. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1881/5_kopeek_cu
18. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-5-kopek-1867-1917/?tid=24271>
19. <https://en.numista.com/catalogue/pieces2665.html>
20. <http://www.moldovenii.md/md/section/700/content/7169>
21. <http://www.ziaristionline.ro/wp-content/uploads/2012/04/Istoria-Basarabiei-de-Prof-Univ-Dr-Stefan-Purici.pdf>
22. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1883/5_kopeek
23. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-5-kopek-1867-1915/?tid=24275>
24. <https://en.numista.com/catalogue/pieces9450.html>
25. https://colnect.com/ro/coins/coin/18651-5_Kopeks_%D0%A1%D0%9F%D0%91-1867~1914_-_Alexandru_II_Alexandru_III_Nicolaie_II-Imperiul_Rus
26. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1884/10_kopeek
27. <https://en.numista.com/catalogue/pieces4625.html>
28. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-10-kopek-1867-1917/?tid=24295>
29. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1888/15_kopeek
30. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-15-kopek-1867-1917/?tid=24359>
31. <https://en.numista.com/catalogue/pieces4060.html>
32. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1887/20_kopeek
33. <https://en.numista.com/catalogue/pieces6221.html>
34. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-20-kopek-1867-1917/?tid=24381>
35. http://99-kopeek.ru/catalog/aleksandr_3/1884/3_rublya
36. <https://ro.ucoin.net/coin/russia-3-rubles-1869-1885/?tid=40292>
37. <https://en.numista.com/catalogue/pieces26857.html>
38. http://istoria.md/articol/438/Organizarea_Basarabiei_Administra%C5%A3ia
39. Ana Boldureanu, Eugen Nicolae, Moneda în Republica Moldova, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”(Institut), Chișinău, 2015, p. 308.
40. Valentin Tomuleț, Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termene), vol I, CEP USM, Chișinău, 2012, p. 135.

Inaugurarea Casei Dej, un semn de normalitate și respect pentru trecut

- urmare din pagina 1 -

A fost un prilej de sărbătoare dar și unul de reflexie, de rememorare a unui parcurs... Fără a anticipa, aș preciza doar că una din lecțiile pe care viața mi le-a predat cu vârf și îndesat, și care s-a confirmat încă o dată, la Bârlad, este că, atunci când nu mai există licăr de speranță pentru realizarea unui lucru, ești mai aproape decât crezi de împlinirea lui.

Cu mulți ani în urmă, în martie 2011, la inițiativa Fundației Culturale „Dr. Constantin Teodorescu” am fost invitat alături de câțiva din colegii mei, la simpozionul cu tema “Gheorghe Gheorghiu Dej între Stalin și București”. Am susținut atunci o comunicare despre *Aliatul – disident. Gheorghiu Dej și divergențele cu sovieticii*.

În seara de dinaintea evenimentului am avut prilejul să discut, așa cum o făcusem și în anii anteriori, cu organizatorul, cu sufletul acestei manifestări, regretatul dr. Constantin Teodorescu. Am vorbit în acea seară pe care nu cred că o voi uita, despre multe: de la cancer la politică. M-a sfătuit în multe chestiuni, inclusiv despre cum ar trebui să se implice tinerii în politică. Parcă îl aud și acum vorbind de intrarea în politică și efectele ei, precum și despre trecutul curat ca lacrima al celui care vrea să facă acest pas. Mi-a vorbit de satisfacții dar și de neîmpliniri, pe un ton care avea o ușoară notă de nerăbdare.

Era parcă mai pornit ca niciodată în direcția punerii pe picioare a unuia din proiectele sale favorite referitoare la viața culturală a Bârladului: reabilitarea Casei Dej și transformarea acesteia într-un Centru de documentare antitotalitară. Discutasem îndelung pe acest subiect. L-am asigurat de tot sprijinul meu și am convenit să realizăm împreună o notă de fundamentare menită să fie transmisă în mass media și apoi să fie pusă în discuția Consiliului Local. Nota a fost realizată și câteva fragmente au fost chiar publicate în presa locală. Nu cunosc însă dacă subiectul a fost discutat în Consiliul Local.

E o datorie de onoare a republica în cele ce urmează „Nota de fundamentare” gândită în martie 2011 împreună cu dr. Constantin Teodorescu și care s-a dovedit a fi debutul întregului proiect.

Notă de fundamentare pentru înființarea Centrului de Documentare Antitotalitară „Gheorghe Gheorghiu-Dej”

Este de mult timp știut rolul esențial al memoriei și al istoriei în evoluția unui popor, asumarea trecutului și respectul pentru adevărul istoric fiind ingredientele marilor civilizații, de ieri și de azi. O dovadă în acest sens este atenția consistentă de care se bucură perioada comunistă în țările care au făcut parte din blocul sovietic (Germania, Cehia, Polonia și Ungaria). Acest fapt denotă

importanța trecutului în viața unei națiuni, trecut care modelează identitatea unică a fiecărei comunități, fie ea europeană, națională sau chiar locală.

În România, la mai bine de 20 de ani de la căderea comunismului, nu a avut loc un proces al comunismului. Nu există un muzeu al comunismului, nu există un monument național al rezistenței împotriva comunismului. Ceea ce există e foarte puțin: un Raport final de condamnare (formală) a comunismului (o lucrare contestată de istorici) și câteva institute de cercetare a perioadei cuprinse între anii 1948-1989.

Fără îndoială că, în procesul de instalare, consolidare și apoi de declin a comunismului, personajele de la vârful politicii românești au avut un rol esențial. Cu toate acestea, pentru cei doi șefi de stat care au existat în perioada comunistă de la noi (Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu), nu s-a considerat necesar, până în prezent, ca ceea ce a rămas de la aceste personalități, îndeosebi casele în care aceștia s-au născut și au copilărit, să fie valorificate muzeal.

Astăzi, însă, câștigă teren tot mai mult opinia (corectă, de altfel) că indiferent de modul cum sunt privite aceste personalități ale politicii românești, ele trebuie să fie prezente în memoria acestui popor (cu umbre și lumini) așa cum se întâmplă în toate statele foste comuniste.

Orașul Bârlad deține un avantaj din acest punct de vedere, ținând seama că aici există o casă în care s-a născut primul lider comunist – Gheorghe Gheorghiu-Dej, casă care a avut statut de casă memorială până în 1989. Din 1990 și până în prezent aceasta a fost transformată în grădiniță. Din nefericire, starea în care se află clădirea nu este din cele mai bune și ea necesită reparații urgente.

Având în vedere curentul general de opinie pentru valorificarea trecutului nostru, dar și rolul unei astfel de case în viața culturală și turistică a orașului Bârlad, este absolut necesară recuperarea clădirii și transformarea ei într-un **Centru de documentare antitotalitară** care să poarte numele lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Conceptul unui astfel de centru este departe de ceea ce se înțelege prin casă memorială. În esență, pentru că suprafața casei este modestă (aproximativ 40 m²), amenajarea centrului va avea, inițial, ca prioritate, o concisă prezentare a epocii Dej „în oglindă”. Într-una din camere vor fi prezente fapte, evenimente, atitudini etc. negative din anii '50, pentru ca cealaltă să conțină o parte din realizările importante ale regimului (îndeosebi cele din prima parte a anilor '60). Cea de-a treia cameră va urma să reprezinte un interior de locuință la început de secol XX, cu o serie de obiecte care au însoțit copilăria sau tinerețea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Prezentarea epocii 1948-1965 va fi făcută într-o manieră modernă, atât cu mijloace audio-video cât și

pe hârtie (facsimile și fotografii). În fiecare din cele două camere vor rula pe un ecran plat imagini sau filme documentare din epocă sau chiar din cele apărute după 1990. Vor exista mijloace pentru a asculta discursurile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la diverse ocazii. De asemenea, pe panouri de mărimi variate vor fi afișate (în facsimil) documente semnificative și fotografii cu liderii Partidului Muncitoresc Român, în diverse împrejurări.

Amenajarea Centrului de documentare antitotalitară implică și crearea unei biblioteci care să cuprindă o varietate de publicații și volume despre perioada comunistă. De asemenea, va fi necesară și înființarea, pe internet a unui site dedicat Centrului unde vor putea fi accesate o bună parte din resursele documentare existente aici.

Din punct de vedere al materialelor necesare pentru amenajarea Centrului (documente, fotografii, înregistrări audio și video), precizăm că acestea sunt din abundență la Arhivele Naționale ale României (București), Arhiva Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, Arhiva Radio România sau Arhiva de film „Al.

Sahia”. Depistarea lor a început deja, urmează ca acestea să fie procurate și prelucrate (acolo unde e cazul).

În consecință, având în vedere importanța unui astfel de Centru pentru urbea noastră (din punct de vedere cultural și turistic, ceea ce va aduce un plus de notorietate), faptul că poate fi construit/amenajat într-un timp relativ scurt, materialul documentar fiind foarte bogat, ținând cont și de costurile modeste pentru acest proiect, propunem ca înființarea Centrului de Documentare Antitotalitară „Gheorghe Gheorghiu-Dej” să aibă loc în cel mai scurt timp.

28 martie 2011

Dr. Constantin Teodorescu
Dr. Liviu Țăranu (consilier superior CNSAS, București)

Din nefericire, se știe, doctorul Constantin Teodorescu s-a stins din viață în august 2011, după o grea suferință, iar discuția despre proiectul său a intrat într-un con de umbră.

Fiind conștient că nu a fost întâmplătoare întâlnirea cu acest Mecena bărlădean, am încercat, de câte ori am fost la Bârlad, fie invitat de Muzeul „Vasile Pârvan”, fie de Societatea de Științe Istorice, filiala Bârlad, să amintesc de Gheorghe Gheorghiu-Dej și de proiectul dr. Constantin Teodorescu. Am sperat, alături de vechiul prieten, Cristi Onel, bărlădean și coleg de generație pe băncile Facultății de Istorie de la Iași, că va veni un moment în care va demara și acest din urmă proiect al doctorului. În pledoaria noastră puteam oferi oricând și oricui un temei solid susținut de numeroasele argumente de ordin istoric, academic, științific în direcția valorificării de tip muzeal a faptului că cel care a fost șeful statului român pentru mai bine de un deceniu și jumătate, supranumit în istoriografia occidentală drept „Machiaveli al Balcanilor” ori „Vulpea din Carpați”, s-a născut și a copilărit la Bârlad.

Există o literatură întreagă despre Gheorghe Gheorghiu-Dej și despre ipostazele în care a fost cunoscut/prezentat de-a lungul vremii. Amintim aici doar o secvență, semnificativă pentru modul cum a rămas el în memoria colectivă a multora dintre românii simpli. În colecția de scrisori de la Arhivele

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

asist. univ. dr. **Bogdan Rățoi**,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. **Arcadie M. Bodale**, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

dr. **Laurențiu Chiriac**, Vaslui

Prof. dr. **Janeta Maria Iuga**, Timișoara

dr. **Sorin Langu**, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
Tipar: SC Irimpeș SRL Bârlad

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Naționale, mesajele din partea populației, la moartea sa, în martie 1965, accentuau faptul că va rămâne viu pentru totdeauna în memoria posterității, Gheorghiu-Dej fiind imaginat în ipostaza de „nemuritor”: „Nu avem să plângem/Tovarășe Gheorghiu, doar ești viu!/Ești cel mai viu dintre fiii acestui pământ”¹.

Văzut de populație în diverse ipostaze, desigur unele dintre ele reprezentări simbolice folosite și în discursul propagandistic (dar nu toate, cum ni se spune astăzi!), Gheorghiu Dej a avut rolul său istoric, mai mult sau mai puțin benefic pentru România, în contextul postbelic care trebuie înțeles în profunzime iar nu prin simple etichetări.

Om politic pragmatic, deși „sentimental” uneori, după cum l-a prezentat lui Stalin, unul dintre contestatarii săi din Biroul Politic, deprins cu jocurile de culise din anii mulți de pușcărie, Dej a fost perceput de români, și pe bună dreptate, ca cel care a dat curs politicilor de industrializare și modernizare ale României.

Socotit ca om simplu, din popor „totdeauna aproape de oameni, el obișnuia să primească delegații de țărani și deseori vorbea la întrunirile din fabrici; obișnuia să viziteze satele și să discute cu țărani”.

Multe din ipostazele sale, precum cea de autor al politicii de distanțare de URSS și de autor al Declarației din aprilie 1964, au fost considerate, după 1990, drept „mituri” având ca principală menire legitimarea și consolidarea puterii lui Gheorghiu-Dej. Însă istoriografia serioasă de după prăbușirea regimului comunist a demonstrat că o parte dintre ele au avut cel puțin un temel real.

Având în vedere fie și numai aceste sumare considerații, pentru popularizarea și găsirea într-un fel a unui suport în vederea refacerii Casei Dej a apărut și o oportunitate: Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Comunismului Românesc, din București, a inițiat în toamna anului 2015 o rețea neformalizată juridic, dar cu atât mai vie, a „majorității inițiativelor publice și private de preservare și valorificare a locurilor de memorie, de organizare a spațiilor muzeale și, în general, de luptă împotriva amneziei” privind perioada comunismului românesc.

A fost lansat în 2016 și site-ul reteamemoriei.ro, o platformă de informare „asupra proiectelor, etapelor parcurse, a dificultăților, noutăților legislative și a reușitelor, de la noi sau din străinătate”, privind locurile memoriei comunismului românesc, între care și Casa Dej, cu istoricul său. Pentru a ilustra importanța acestui proiect, amintim aici doar trei dintre obiectivele nobile ale rețelei: „punerea în circuitul internațional a locurilor de memorie relevante de la noi și din Republica Moldova, dar și din alte spații locuite de români; încurajarea predării

cursurilor de istorie *in situ*, plecând de la datele locale; încurajarea abordării interdisciplinare a istoriei recente”.

Un pas mare înainte a fost făcut atunci când în februarie 2016 în Consiliul Local al municipiului Bârlad a fost luată decizia pentru realizarea proiectului tehnic de reabilitare a imobilului situat în strada prof. dr. Gheorghe Vrabie nr. 22. Dar apoi, undeva, lucrurile s-au blocat iarăși.

Doi ani mai târziu, în mai 2018, exprimându-mi îndoiala că Primăria Bârlad va mai face ceva în privința Casei Dej (o făcusem și public la o emisiune a postului de Radio România Actualități, în ianuarie același an), dl. Primar Dumitru Boroș mi-a aruncat mânușa, punând pe hârtie un angajament scris conform căruia până la

finele mandatului domniei sale, Casa Dej urma să fie reparată. Recunosc, am privit cu oarecare neîncredere promisiunea edilului bârlădean, deși aveam în mână un înscris dat și cu martori, nume însemnate ale istoriografiei noastre, între care dl. Alin Spânu și dl. Mircea Tănase, fost director al revistei „Gândirea Militară”.

Nu mică mi-a fost surpriza și mirarea, la începutul anului 2019, să aflu din presa bârlădeană că s-a trecut la reparația Casei Dej, în pofida unor comentarii defavorabile, mai mult sau mai puțin zgomotoase, din medii online și chiar din cel intelectual autohton.

Așadar iată că dincolo de îndoielile mele, nejustificate în fond, la aproape 10 ani de la acea memorabilă discuție avută cu dr. Constantin Teodorescu, autoritățile locale, prin edilul șef, avocat Dumitru Boroș, au ales ca ceea ce bârlădenii numesc Casa Dej să fie renovată și amenajată în scop muzeal. Nu pot decât să-i felicit pe toți și să constat că la Bârlad încă se mai face istorie!!!

Iar pentru cei nehotărâți, sceptici sau negativiști, am o singură recomandare: Vizitați Casa Dej!!!

Notă:

1. Alexandra Toader, *Cultul personalității lui Gheorghiu-Dej (1944-1965)*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2015, p. 110.